Gemeente Utrecht

Voorstel aan de gemeenteraad

Visie Klimaatadaptatie Utrecht

Beleidsveld	Openbare Ruimte
Portefeuillehouder	Kees Diepeveen
Organisatieonderdeel	Ontwikkelorganisatie Ruimte en Stadsbedrijven
Opsteller	Marit Linckens
Kenmerk	9322422
Vergaderdatum Raad	Volgt
Geheim	Nee

Het college van burgemeester en wethouders stelt de raad voor te besluiten:

1. De Visie Klimaatadaptatie Utrecht vast te stellen, met als belangrijkste onderdelen:
   a. Nieuwe beleidsdoelen om wateroverlast door extreme buien, gevolgen van extreme droogte en gevolgen van hitte te beperken.
   b. De ambitie dat heel Utrecht uiterlijk in 2050 aan de nieuwe beleidsdoelen voldoet en daarmee klimaatbestendig is.
   c. Klimaatadaptatie praktisch in te vullen door het hanteren van de volgende leidende principes:
      - groen, tenzij..,
      - geen ruimte onbenut,
      - dat de bodem zich als spons gaat gedragen,
      - bij nieuwbouw of nieuweaanleg en/of grootschalige verbouw of vervangingen geldt de plicht om meteen klimaatbestendig te ontwerpen en in te richten;
   d. Klimaatbestendig worden, dat betekent iedereen die ingrepen doet in de openbare ruimte of op particulier terrein de opgave heeft om te voldoen aan de nieuwe beleidsdoelen, waarbij voor nieuw- en verbouw bindende omgevingsplanregels worden uitgewerkt.
   e. We informeren en stimuleren inwoners en andere eigenaren om ook hun eigendommen klimaatbestendig in te richten en participeren in regionale, landelijke en Europese samenwerkingsverbanden.

2. Het college opdracht te geven om op basis van de doelen van de Visie Klimaatadaptatie tussendoelen en indicatoren op klimaatadaptatie (hitte, droogte en biodiversiteit) uit te werken en hier uiterlijk bij de Voorjaarsnota 2023 op te rapporteren.

3. De Visie Klimaatadaptatie Utrecht op te nemen in de Omgevingsvisie Utrecht, als onderdeel van het thematisch beleid van de ‘Omgevingsvisie Utrecht’ en de internetpagina https://omgevingsvisie.utrecht.nl/thematisch-beleid/.

Samenvatting

De Visie Klimaatadaptatie Utrecht beschrijft de gevolgen van klimaatverandering voor Utrecht en de wijze waarop Utrecht daar mee wil omgaan. Hoe is en blijft Utrecht een stad die is voorbereid op het veranderende klimaat, waar het in de toekomst prettig is om te wonen, te werken en te verblijven. Er zijn beleidsdoelen opgenomen en er wordt invulling gegeven aan de realisatie.
Met de Visie Klimaatadaptatie wordt invulling gegeven aan de opgave van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie (DPRA). In een strategie en uitvoeringsagenda's worden per regio en lokaal afspraken vastgelegd over wat, wanneer en door wie wordt uitgevoerd in de periode vanaf 2021. Voor de regio is dit de Regionale Adaptatie Strategie (RAS) en lokaal de Visie Klimaatadaptatie. In 2024 hebbenalle gemeenten klimaatadaptatie geborgd in de gemeentelijke omgevingsvisie. Door klimaatadaptatie maatregelen toe te passen versterken we klimaatmitigatie. Vergroenen leidt tot meer opname van CO_2 uit de lucht. Bovendien leiden maatregelen als vergroening van daken en ontharding tot bijvoorbeeld minder behoeft aan koeling, waardoor daarvoor minder elektriciteit nodig is

Context

Aanleiding

Op 18 oktober 2018 kwam tijdens de commissie S&R over de Programmabegroting en het nieuwe plan watertaken, het thema klimaatadaptatie aan de orde. Het gemeentelijk plan watertaken wordt herzien tot een Visie Water en Riolering en daarbij heeft het college aangegeven ook met een plan te komen hoe we ons voorbereiden en aanpassen op het veranderende klimaat. Daarom is besloten om een Visie Klimaatadaptatie te maken. Het bestuurlijk proces voor beide visies wordt gelijktijdig en samen doorlopen.

Om tot een visie te komen zijn eerst de kwetsbaarheden van Utrecht onderzocht met stresstesten op de klimaatthema's. Met behulp van modellen is onderzocht waar, wanneer en welke knelpunten kunnenontstaan bij allerlei objecten en functies. Daarnaast hebben we risicodialogen gevoerd met de belangrijkste stakeholders het waterschap en de provincie. Hier stonden de vragen centraal: Wat is belangrijk in Utrecht? Waar moeten we nu ingrijpen? En waar kunnen we met andere projecten meeliften? Dit proces heeft geleid tot de Visie Klimaatadaptatie die hier nu voor ligt.

De moties M20/T485 en 19/T308 (M134): Klimaatadaptatie en onderhoud openbare ruimte gaan hand in hand zijn verwerkt in de Visie Klimaatadaptatie (voor zover ze hier betrekking op hebben).

Samenhang

De Visie Klimaatadaptatie en de Visie Water en Riolering hebben grote samenhang. In de Visie Klimaatadaptatie zijn de thema's hitte, overstroming, droogte en wateroverlast opgenomen en in de Visie Water en Riolering staat de verdere uitwerking van de thema's wateroverlast en droogte. Een deel van de uitvoering, voornamelijk op wateroverlast en droogte, zal worden uitgevoerd via het programma Water en Riolering. Verder heeft de Visie Klimaatadaptatie samenhang met de Ruimtelijke strategie Utrecht (RSU 2040), de Schaalsprong Groen (in de RSU 2040), de regie op de ondergrond en de Nota Beheer Openbare Ruimte. De uitvoering van klimaatadaptatie gaat in samenhang met de gebiedsopgaven.

Juridische context

Met deze visie geeft de gemeente invulling aan de landelijke afspraak om in 2050 klimaatbestendig te zijn. We streven ernaar om de doelen te halen en deze de komende jaren toe te passen in projecten. Waar we prioriteiten leggen hebben we een inspanningsverplichting om hieraan te voldoen.
De Visie Klimaatadaptatie maakt - na vaststelling door de raad - deel uit van de Omgevingsvisie Utrecht. Voor het opstellen van een omgevingsvisie geldt geen wettelijk voorgeschreven procedure, maar onze gemeentelijke ambitie is om de Omgevingsvisie Utrecht steeds integraler te maken. Dat doen we door in alle onderdelen van de Omgevingsvisie de samenhang met andere onderdelen én met regels (in het omgevingsplan) en uitvoering duidelijk te benoemen. De Omgevingswet vraagt van ons dat we aangeven hoe we inwoners, maatschappelijke organisaties, bedrijven en andere overheden hebben betrokken bij het maken van de visie. Ook moeten we natuurlijk voldoen aan het Utrechtse participatiebeleid (Samen stad maken op de Utrechtse manier) en de Utrechtse Participatie- en inspraakverordening 2019.

Voor een toelichting op de participatie over de Visie Klimaatadaptatie: zie kopje participatie

hieronder. Daarnaast is de Visie Klimaatadaptatie ter inzage gelegd, waarbij we gelijk voorsorteren op de procedure voor vaststelling Omgevingsvisie onder de Omgevingswet. Hierbij volgen we de Participatie- en inspraakverordening van de gemeente Utrecht. Conform deze verordening is de Visie Klimaatadaptatie ter inzage gelegd, waarbij we gelijk al voldoen aan de procedure voor vaststelling Omgevingsvisie onder de Omgevingswet (3.4 Awb).

Eerdere besluitvorming en informatievoorziening
- 2 november 2018: Raadsbrief proces Plan Watertaken en Klimaatadaptatiestrategie
- 12 februari 2019: Raadsbrief over de klimaatstresstest
- 21 februari 2019: Technische bijeenkomst voor de raad over de klimaatstresstest
- 16 oktober 2019: Raadsmemo over aangepaste planning Plan Watertaken en Klimaatadaptatiestrategie
- 27 januari 2021: Raadsbrief Regionale Adaptatie Strategie
- 17 juni 2021: Raadsbrief, vrijgave inspraak

Beslispunten, Argumenten en Risico's

Beslispunt	
1	De Visie Klimaatadaptatie Utrecht vast te stellen, met als belangrijkste onderdelen: a. Nieuwe beleidsdoelen om wateroverlast door extreme buien, gevolgen vanextreme droogte en gevolgen van hitte te beperken. b. De ambitie dat heel Utrecht uiterlijk in 2050 aan de nieuwe beleidsdoelen voldoeten daarmee klimaatbestendig is. c. Klimaatadaptatie praktisch in te vullen door het hanteren van de volgende leidende principes: • groen, tenzij.., • geen ruimte onbenut, • dat de bodem zich als spons gaat gedragen, • bij nieuwbouw of nieuweaanleg en/of grootschalige verbouw of vervangingen geldt de plicht om meteen klimaatbestendig te ontwerpen en in te richten; d. Klimaatbestendig worden, dat betekent iedereen die ingrepen doet in de openbare ruimte of op particulier terrein de opgave heeft om te voldoen aan de nieuwe beleidsdoelen, waarbij voor nieuw- en verbouw bindende omgevingsplanregels worden uitgewerkt. e. We informeren en stimuleren inwoners en andere eigenaren om ook huneigendommen klimaatbestendig in te richten en participeren in regionale, landelijke en Europese samenwerkingsverbanden.
Argumenten	
1.1	Met de nieuwe beleidsdoelen voor wateroverlast door extreme buien, gevolgen van extreme droogte en hitte wordt klimaatbestendigheid gedefinieerd en meetbaar.
	Met de Visie Klimaatadaptatie worden beleidsdoelen vastgesteld voor het omgaan met wateroverlast door extreme neerslag, het omgaan met droogte en het omgaan met hittestress. Hiervoor zijn geen landelijke beleidsdoelen, maar de gemeente stelt lokale doelen vast. De doelen zijn dat lopen en fietsen in schaduw in elke straat mogelijk is door 30-40 % schaduw te creëren, iedereen binnen 200 meter van een gebouw/woning een koele groene verblijfsplek heeft in de openbare ruimte van minimaal 200 m2, een minimalehoeveelheid groen in buurten van 40% in het horizontale vlak. Hiermee beperken we het hitte-eiland effect in de stad. Om gevolgen van extreme droogte en wateroverlast te voorkomen buien zorgen we dat buien tot aan 80mm per uur richten geen schade aan richten in panden en niet voor onbegaanbare wegen zorgen, we gebruiken de bodem als spons en houden minimaal 90% neerslag vast op de plek waar het valt. We vangen zoveel mogelijk water op in de bodem (bufferen), zodat er in droge periodes nog water beschikbaar is. Bij grootschalige nieuwbouw is de ambitie om hogere doelen te hanteren. De vastgestelde doelen geven de mogelijkheid zowel de gevolgen als

	de te nemen maatregelen in beeld tekunnen brengen. Hiermee voldoet Utrecht aan de doelstelling uit het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie en de afspraken in het Bestuursakkoord Ruimtelijke Adaptatie om uiterlijk in 2021 een strategie en uitvoeringsagenda bestuurlijk te hebben vastgelegd. De doelen zijn ook overeenkomstig de gestelde doelen in de RSU 2040.
1.2	<u>De voorgestelde verankering in de organisatie zorgt voor een efficiënte uitvoering.</u>
	Klimaatadaptatie is een opgave voor iedereen. Door klimaatadaptatie onder te brengen in alle betrokken programma's wordt klimaatadaptatie het nieuwe normaal. Hiermee worden draagvlak en efficiency vergroot.
1.3	<u>Meekoppelen met projecten uit andere programma's houdt de kosten laag en efficiënt.</u>
	De uitvoering en bekostiging van de Visie Klimaatadaptatie wordt zoveel mogelijk ondergebracht bij de programmaonderdelen die hierop kunnen sturen. We gebruiken de natuurlijke momenten zoals nieuwbouw en vervanging om klimaatbestendig te worden. Zodat op dat moment klimaatbestendig bouwen en ontwikkelen efficiënt gecombineerd enafgestemd wordt met andere ruimtelijke opgaven in de stad. De uitvoering voor de water gerelateerde klimaatvraagstukken wordt belegd bij het programma Openbare Ruimte en Groen (Visie water en riolering). De uitvoering voor de gebouwde omgeving wordt belegd bij de bouwopgaves (RSU 2040), het vastgoedprogramma en de uitvoering voor maatregelen tegen hittestress bij het Meerjaren Groenprogramma (preventie) en het programma Volksgezondheid (handelen bij hittegolf).
1.4	<u>Met het klimaatadaptief maken van de gemeentelijke gebouwen en ontwikkelingen geeft de gemeente het goede voorbeeld.</u>
	Door onze eigen gebouwen en ontwikkelingen klimaatbestendig te maken realiseren we aleen deel van de opgave en laten we zien dat het kan. We houden de kosten zo laag mogelijk door klimaatadaptatie integraal mee te nemen in het ontwerp. Door slim te combineren en te integreren worden meerdere belangen behartigd door één maatregel. Meerkosten voor klimaatbestendige maatregelen worden ook gezien als investering in het voorkomen van schade door extreme weersomstandigheden. Als je uitgaat van het principe van Total Cost of Ownership dan verdien je de investering terug.
1.5	<u>De gemeente kan het niet alleen.</u>
	60% van het gemeentelijke oppervlak is in eigendom van derden. Daarnaast hebben andere overheden en andere partijen invloed op de ontwikkeling van Utrecht. Het klimaatbestendig maken van de stad vraagt dus om samenwerking met iedereen. Daarom gaan we de inwoners en andere eigenaren stimuleren en informeren en werken we samen met hun en andere overheden.
Kanttekeningen/Risico's	
1.1	<u>Haalbaarheid van de ambities van de Visie Klimaatadaptatie is mede afhankelijk van investeringen vanuit andere programma's en partijen.</u>
	In de Visie Water en Riolering wordt het uitgangspunt gehanteerd dat de thema's wateroverlast en droogte worden belegd bij het programma Openbare Ruimte en Groen. Het aanplanten van groen tegen hitte wordt geprogrammeerd in het Meerjaren Groenprogramma. De bekostiging van de Groene Schaalsprong is onderdeel van de investeringsopgave van de RSU 2040, waarin een investeringsstrategie is opgenomen. De realisatie hiervan is afhankelijk van andere partijen, het ontwikkelen van nieuwe instrumenten, nadere besluitvorming over de uitvoering van de visie, de beschikbaarheid van gemeentelijke middelen en de integrale afweging hiervan.
1.2	<u>Klimaatverandering gaat sneller dan voorspeld.</u>
	De gestelde doelen en maatregelen in de Visie Klimaatadaptatie zijn onder andere gebaseerd op de klimaatscenario's van 2014 en het Deltaplan Ruimtelijk Adaptatie, waarin wordt uitgegaan dat hittegolven, warme nachten en hevigere regenbuien vaker

	voorkomen. Landelijk is afgesproken in 2050 klimaatbestendig te zijn. Het onlangs uitgekomen IPCC-rapport geeft aan dat de klimaatverandering zich nog sneller voltrekt, dan eerder gedacht werd en dat de urgentie van adaptatie duidelijk is. Dit kan tot gevolg hebben dat de doelen eerder in tijd moeten worden gehaald of de normen strenger moeten worden.
Beslispunt	
2	Het college opdracht te geven om op basis van de doelen van de Visie Klimaatadaptatie tussendoelen en indicatoren op klimaatadaptatie (hitte, droogte en biodiversiteit) uit te werken en hier uiterlijk bij de Voorjaarsnota 2023 op te rapporteren.
Argumenten	
2.1	De doelen en de voortgang van de maatregelen worden hierdoor concreet en zijn controleerbaar op voortgang en haalbaarheid.
	Gezien de onzekerheid van een deel van de bekostiging en daarmee haalbaarheid van de groendoelen, die onderdeel zijn van de uitwerking van de RSU 2040, is het voor ons nu nog niet haalbaar om realistische tussendoelen te formuleren. Daarnaast vragen een aantal thema's de komende jaren nog nader onderzoek om de opgave beter in beeld te krijgen (o.a. wateroverlast en droogte). Voor de waterdoelen die gekoppeld zijn aan de rioolvervanging zijn in de Visie Water en Riolering al wel tussendoelen opgenomen. Het formuleren van indicatoren is ingewikkeld. Landelijk zijn nog geen bruikbare indicatoren geformuleerd die jaarlijks te actualiseren zijn. De meest gehanteerde indicatoren zitten in de stresstesten, maar het is niet realistisch om die elk jaar uit te voeren. Landelijk wordt onderzoek gedaan naar indicatoren en is het efficiënter om bij onderzoek aan te sluiten en deze over te nemen.
Beslispunt	
3	De Visie Klimaatadaptatie Utrecht op te nemen in de Omgevingsvisie Utrecht, als onderdeel van het thematisch beleid van de 'Omgevingsvisie Utrecht' en de internetpagina https://omgevingsvisie.utrecht.nl/thematisch-beleid/.
Argumenten	
3.1	Hiermee blijft de omgevingsvisie actueel.
	De 'Omgevingsvisie Utrecht' bevat het overkoepelende integrale beleid over de fysieke leefomgeving en het stedelijk beleid over diverse beleidsvelden van gemeente Utrecht. De 'Visie Klimaatadaptatie Utrecht' wordt toegevoegd en maakt deel uit van het thematisch beleid van de omgevingsvisie.

Financiën

De Visie Klimaatadaptatie beschrijft de wijze hoe Utrecht gaat acteren op de gevolgen van hetveranderende klimaat
Als we geen maatregelen nemen, zal de totale schade door effecten van extreme weersituaties oplopen tot een bedrag tussen de 0,8 en 1,6 miljard euro in 2050. Hierbij zijn alleen voor de belangrijkste schades de kosten ingeschat. Dus dit geeft nog geen totaalbeeld en dit is slechts een ondergrens.Naar verwachting zijn de kosten in werkelijkheid hoger.
Het realiseren van de ambities kost geld. Door de veelheid van ambities moeten keuzes worden gemaakt die invloed kunnen hebben op de haalbaarheid. De visie geeft hiervoor een leidraad. De globale investeringskosten voor de maatregelen en het aanpassen van de openbare ruimte tot 2050 worden geschat op 0,5 tot 1 miljard euro bij optimaal meekoppelen aan uit te voeren werkzaamheden en tot ruim 2 miljard euro bij volledig zelfstandig uitvoeren. De verwachting is dat de uitvoering voor 70% via meekoppelen zal kunnen worden uitgevoerd. De kosten zijn verdeeld over de maatregelen hemelwaterbestendig inrichten, ontharden en vergroenen. Door de investeringen worden schadekosten vermeden ook na 2050.

In de Visie Water en Riolering wordt het uitgangspunt gehanteerd dat de maatregelen in de openbare

ruimte die zijn gerelateerd aan wateroverlast en droogte, zijn te dekken vanuit het programma Openbare Ruimte en Groen, onderdeel water- en rioleringsprogramma. Na vaststelling van deze visie wordt een onderzoek naar een nieuwe toekomstbestendige systematiek voor de rioolheffing gestart waar dit onderdeel van is. De groene maatregelen en kosten voor klimaatadaptatie die enkel gerelateerd zijn aan hitte en vergroenen worden uit andere bestaande programma's bekostigd, waarbij bij projecten zoveelmogelijk naar toe wordt gewerkt om de doelen van de visie te bereiken. Dit wordt meegenomen in de uitwerking van de Groene Schaalsprong die is opgenomen in de investeringsagenda van de RSU 2040. De uitvoering van de Visie klimaatadaptatie is hierbij afhankelijk van de beschikbaarheid van zowel gemeentelijke middelen, als middelen van andere partijen.

De Visie klimaatadaptatie helpt bij het maken van keuzes voor het bekostigen van de maatregelen, maar ook om te onderzoeken waar mogelijkheden tot externe financieringsbronnen zijn. Een voorbeeld van een externe financieringsbron is de impulsregeling DPRA vanuit het Rijk, waarbij 33% van de uitvoeringskosten op maatregelen wordt gefinancierd.
De eventuele meerkosten voor nieuwbouw moet worden bekostigd uit de gebiedsontwikkeling en door de projectontwikkelaars.
De kosten voor het aanpassen van bestaande private eigendommen zijn nog niet in beeld en zullen door eigenaren moeten worden betaald.
De visie wordt in 2024 geëvalueerd naar aanleiding van de nieuwe stresstesten en KNMI-scenario's. Hierbij worden opgedane ervaring in projecten en nieuwe inzichten, ook op bekostiging, meegenomen en zo nodig wordt de visie en uitvoering bijgesteld.

Vervolg

De Visie Klimaatadaptatie Utrecht wordt na vaststelling opgenomen in het thematische beleid van de Omgevingsvisie Utrecht. In het duurzaamheidsverslag zal jaarlijks worden gerapporteerd over de voortgang van de uitvoering van het klimaatbestendig worden in 2050. Bij de Voorjaarsnota 2023 volgt de uitwerking van de tussendoelen en indicatoren.

Participatie

We hebben op verschillende manieren de inwoners, stakeholders en belangengroepen, etc. input gevraagd op de Visie Klimaatadaptatie Utrecht. In 2019 is een enquête onder leden van het bewonerspanel gehouden over hoe zij onder andere hun tuinen inrichten, hoe wateroverlast en hitte worden ervaren en of ze al maatregelen hebben genomen.Hiermee is getracht te achterhalen hoe inwoners bewust zijn van klimaatadaptatie en wat zij al doen.

Bij de totstandkoming van de visie zijn in 2019 en 2020 risicodialogen en raadpleging gevoerd met de stakeholders provincie Utrecht, Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden, Netwerk Water en Klimaat, NMU, Waternet en VeiligheidsRegio Utrecht. De externe stakeholders zijnenthousiast over de visie en zij zien aanknopingspunten met hun eigen programma's voor samenwerking.

Van 17 juni t/m 29 juli 2021 heeft de concept Visie Klimaatadaptatie Utrecht ter visie gelegen. De concept Visie Klimaatadaptatie en een publiekssamenvatting waren beschikbaar op de website www.utrecht.nl/klimaatbestendig. Verder is een persbericht uitgegaan, zijn er op social media berichten gepost.

De inspraak heeft 29 reacties opgeleverd. De helft van de reacties is naar aanleiding van de actie Extinction Rebellion op 12 juli 2021. De inspraak betreft vooral reactie op de urgentie en het aanpakken van mitigatie en niet adaptatie. Daarnaast hebben ook Utrechtse milieuorganisaties ingesproken en aangeven waar zij willen en kunnen helpen op klimaatadaptatie. Alle inspraakreacties zijn opgenomen in de reactienota zie bijlage reactienota. Hierin zijn ook de aanpassingen in de visie opgenomen.

Communicatie

Als de Visie Klimaatadaptatie Utrecht wordt vastgesteld, dan vermelden we dat op de website van de gemeente. De insprekers hebben de reactie op hun zienswijze ontvangen. Voor vragen is het mailadres klimaatbestendig@utrecht.nl beschikbaar.

Bijlagen

Bijlagen besluitvorming
- Visie Klimaatadaptatie Utrecht

Bijlagen informatief
- Reactienota
- Inspraakbrief HDSR
- Antwoordbrief HDSR
- Gespreksverslag HDSR
- Gespreksverslag Provincie Utrecht
- Inspraak Waterschap AGV-Waternet
- Antwoordbrief Waterchap AGV-Waternet
- Inspraak NMU
- Antwoordbrief NMU